

■ A MI CSÁRDÁSKIRÁLYNÖNK ■■■

*Száz éve született csodálatos primadonnánk,
Raczkó Ilus*

1928. június 16-án – csaknem hetvenöt évvel ezelőtt – Rózsashegyi Kálmán, a Nemzeti Színház örökös tagja magán-színiiskolájának vizsgaelőadása a magyar színjátszás nem egy jeles alakját indította el a pályán. A résztvevők, a színészjelöltek között ott volt a szabadkai születésű Raczkó Ilus (Ilonka) is.

A művésznő, aki száz évvel ezelőtt, 1903. május 5-én született Szabadkán, életének erről a rendhagyó napjáról egy interjúban a következőket nyilatkozta: „Kezemben az okirat, amelyet Rózsashegyi Kálmántól, a Nemzeti Színház nagynevű művésztől, magán-színiiskolájának igazgatójától kaptam 1928. június 16-án. Ekkor volt a vizsgaelőadás, amelyen szólót énekeltem. A *Marica grófnő* belépőjét, valamint egy kettőstadtunk elő Pleszkovits Szilárdkával, a szintén szabadkai születésű növendékkel. A vizsga sikerült. A mester, az akkor már galambösz Rózsashegyi Kálmán kedves, biztató jókívánságaival és nagy reménységgel tértem vissza szülővárosomba. És újra a Népkör együttesének lettem tagja.”

Raczkó Ilus tulajdonképpen a szabadkai Legényegyletben lépett először a közönség elé. A húszas évek Szabadkáját lepte meg érett, sokat sejtető, színes játékával. Az első komolyabb megmérettetést a *Mágnás Miska* jelentette számára. Garay Béla a művésznővel foglalkozó hosszabb lélegzetű írásában így emlékezik meg erről az első fellépésről: „A darabban egy fiatal lány tűnt fel tehetségével és kellemes koloratúr hangjával. Rolla szerepét alakította. Ez a kislány Raczkó Ilonka volt, akiből hamarosan nemcsak Szabadka, hanem egész Vajdaság kedvence, szeretett, dédelgetett Húsa lett. Mert mindenki csak így, ezen a becenevén szólította az újjáéledő vajdasági színjátszás nagy ígéretét, a jövő primadonnát...”

És sorjázta a bemutatók: a *Cigányprimás*, amelyben Juliskát énekelte, a *Gül baba*, amelyben Leila szerepében aratott osztatlan sikert, aztán pedig a *Csárdáskirálynő*, melynek a címszerepét formálta meg emlékezetesen.

A Legényegylet után Raczkó Ilus a Népkörben találta meg azt a világot, amely akkor már az életet jelentette számára. Kosztolányi városában ugyanis a húszas évek derekán a Népkört a vajdasági magyar színjátszás fellegvárának tekintették, színjátszóinak pedig már rangjuk volt. Érthető tehát, hogy a Legényegyletnek csaknem az egész akkori társulata a Népkörben talált otthonra.

Raczkó Illus már nemcsak operettekben látta a közönség, hanem Herczeg Ferenc *Kék róka* című színjátékában is. Cecilt alakította, és nem okozott csalódást. Persze, továbbra is játszott a zenés műfajokban, vígjátékokban, népszínművekben (Szigligeti *Cigányában*, Molnár Ferenc *Délibájában*, aztán *A falu rosszában*, a *Nótás kapitányban*, a *Régi nyárban* és másokban).

1927-ben megvált Szabadkától. Pestre megy Rózsahegyi Kálmán színiiskolájába, hogy aztán onnan a sikeres vizsgaelőadása után végleg visszatérjen szülővárosába, a Népkörbe. S a nagynevű színiiskola végzősét a Népkör együttesében a rendezők elhalmozzák feladatokkal. Következett *A mosoly országa*, a *Csárdáskirálynő*, a *Viktória*, a *Leányvásár*, a *Gróf Rinaldó*, a *Sárgarigófészek*, a *Csúnya lány*, a *Bubus*, a *Torockói menyasszony*, a *Bent az erdőben*, a *Terike*, valamint *A bor* című színpadi mű, és Raczkó Illus mindegyikben bizonyította tehetségét, sokoldalúságát.

1948-ban a szabadkai Népszínház magyar társulatához szerződött. Az akkoriban alakult, formálódó magyar társulat (1945. október 29-én tartotta első, színházavató előadását) Raczkó Illus által egy rendkívül tehetséges, igaz művészemberrel lett gazdagabb, olyan valakivel, aki nemcsak hogy járatos volt a függöny mögötti világban, és nemcsak ismerte annak titkait, hanem a maga eredeti egyéniségével már rég belopta magát a néző, a közönség szívébe. Rajongtak érte, szerették, tisztelték.

Mint hogy repertoárszínház volt a szabadkai, Raczkó Illusnak lehetősége volt arra, hogy újra felmutassa gazdag színészi skáláját. Természetesen az operetthez sem maradt hűtlen, újra játszhatott a *Mágnás Miskában*, és újra láthattuk a *Csárdáskirálynőben* is. Ezúttal azonban nem a primadonna, Szilvia szerepét, hanem Cilikéét formálta meg valami ellenállhatatlan bájjal, kedvességgel.

De láttuk Gorkij *Éjjeli menedékhely* című színművében Vaszilisszát alakítva, aztán ugyancsak Gorkijnak *A Zseleznov-ház asszonya* című művében. Ez az utóbbi darab címszerepe pályafutásának rendkívül jelentős teljesítménye volt. Árnyaltan, hitelesen, s minden tekintetben emlékezetesen oldotta meg a rábízott feladatot. Tudtukra adta, hogy a mi csodálatos primadonnánknak van egy másik arca is: az érett drámai színésznőé.

Mindenképpen meg kell említenünk Bernard Shaw *Warrenné mestersége* című színművét, melyben szintén a címszerepet játszotta elmélyülten, tiszta, igen hatásos színészi eszközökkel. S láttuk Krleža *A Glembay család* című művében, Castelli bárónő szerepében. Alakí-

tásáról ez esetben is csak az elismerés hangján szólhatunk. És Lorca *Vérnász* című művében is dicséretesen oldotta meg feladatát.

Utolsó szerepe Berislav Kosier *Tarantella* című darabjának Luciája volt. Négy nappal a bemutató előtt kapta kézhez a szövegkönyvet. Betegség miatt szerepcserére kényszerült a színház, és ő vállalta a beugrást. Ez a rendhagyó bemutató is csak a pálya iránti elkötelezettségét, mélységét példázta.

Raczkó Ilus, mint minden igazi színészember, imádta a tapsot, mérhetetlenül szerette, tisztelte a közönséget, az embereket. Igen, szerette a színpadot, szerette az életet, a várost, és az is ragaszkodott hozzá. S talán ezért is esett nehezebbre, hogy idő előtt meg kellett válnia a színháztól. Egy váratlan baleset folytán el kellett ugyanis köszönnie attól a világtól, amely számára az életet jelentette. Csendesesen, magányosan teltek nyugdíjas korának napjai. S egy kicsit mintha meg is feledkeztünk volna róla. S így is ment el. Csendesesen, magányosan.

Száz éve született színjátszásunk különös egyénisége, a mi csodálatos primadonnánk, legalábbis így emlegetik azok, akik még emlékeznek rá. S talán még vannak, akik emlékeznek Raczkó Ilusra.

Családi Kör, 2003. május 7. 17.

